

I U D A I C A

Hașmoneii au devenit dinastie regală în urma răscoalei Macabeilor (*macabi* în ebraică înseamnă „ciocan“). Numele provine de la un strămoș al lui Matatias, conducător al răscoalei. Despre Hașmonei vorbesc surse grecești, iar Talmudul face dese referiri. Au domnit timp de 140 de ani, până în anul 37 î.e.n., când a murit Antigonos, dar au mai jucat un rol sub regele Herodes (Irod), care nu era iudeu.

Matatias (Matitiah) ben Simon a fost mare preot la Modiin, la nord de Ierusalim. În anul 168 î.e.n., s-a opus regelui siriano-elen Antiochos IV care dorea impunerea credinței în Zeus pentru evrei. După ce a ucis un funcționar regal și un conațional supus regelui, Matatias a fugit în munți cu fiii săi, unde a adunat hasidei (învățați) și oameni simpli pentru a organiza o revoltă. Deviza era respectarea credinței în Dumnezeu și a Șabatului. A murit la un an de la declanșarea revoltei, lăsând conducerea în mâinile fiilor săi. Numele său a rămas nemuritor. Fiii săi au fost

Dinastia Hașmoneilor

Iohanen, Simon (a domnit între anii 142-135), Juda (urmaș numit de Matatias, ucis în 161), Eleasar, Ionatan (161-143, rege). Au urmat: Matatias II, Juda II, Hyrcan I (135-104), Aristobul I (ucis), Ianai (103-76), Antigonos (a se observa grecizarea numelor), Salomé Alexandra (76-67), o serie de monarhi minori, iar Mariamne (Miriam) s-a căsătorit cu idumeul Herodus I, murind în 29 î.e.n. (dinastia s-a stins). În timpul răscoalei Hașmoneilor, hasideii și eliniștii s-au despărțit de aceștia, dar cauza eliberatorilor a învins: ei au ajuns noii regi ai evreilor după distrugerea Templului în 586 î.e.n. În anul 165 î.e.n., a început refacerea vieții religioase. Sărbătoarea de Hanuca marchează victoria Macabeilor și a poporului evreu: libertatea religioasă și politică. Statul hașmonaic a fost slăbit de lupte interne, între frați, de dezbinarea dintre rege și Marele Preot, care se dorea și rege, de divizarea preoților în saducei („liberali“) și farisei („conservatori“). Totodată, elinizarea Casei regale, formarea unor trupe de mercenari din alte etnii au slăbit autoritatea statului. Pătrunderea romanilor în Orient a grăbit sfârșitul. Aristobul II a fost înfrânt de Pompei, iar în 49 î.e.n. a fost otrăvit. Herodes a ajuns rege cu sprijin roman și cei care i-au urmat nu au mai fost independenți, ci „marionete“, cu un proconsul roman alături. Există patru cărți apocrife *Macabeii*, care tratează, de fapt, o lungă istorie a evreilor antici, înainte de răscoală. Numele lor au rămas glorioase: macabeu înseamnă luptător.

BORIS MARIAN

Ben Zakai – salvator al învățaturii iudaice

Momentul distrugerii de către romani a celui de-al Doilea Templu, la Ierusalim, în anul 70 e.n., a pus în cea mai grea cumpănă existența spirituală și, implicit, etnicitatea evreilor. Iohanen Ben Zakai a devenit un personaj legendar, deși el a existat în acele vremuri. Se spune că ar fi trăit 120 de ani, vârsta tradițională a lui Moise, Hilel și Akiva (după Zakai), adică el ar fi muncit o treime din viață (40 de ani, ca și „drumul în pustiu“), a studiat următorii 40 de ani și a predat învățătura în ultimii 40 de ani.

A studiat la Ierusalim, fiind elevul lui Hilel. S-a retras la Arav, în Galileea, unde a stat 18 ani, fiind consultat în acest răstimp doar de două ori în chestiuni religioase. Revine la Ierusalim, devenind liderul religios al fariseilor (păstrători ai tradiției, separați de preoți, saducei și zeloți, denumirea fiind azi, pe nedrept, peiorativă). Ben Zakai a abolit unele obiceiuri învechite, a cerut impozitarea câștigurilor preoților-judecători, era consultat zilnic de numeroși pelerini veniți special pentru el, care

• Sinagoga „Yohanan Ben Zakai“ din Ierusalim (interior)

era numit Rabin („învățătorul nostru“). Se spune că în timpul asediului roman a cerut discipolilor săi, Eliezer Ben Hircanos și loșua Ben Hanania, să fie pus într-un sicriu, scos din oraș și dus în tabăra lui Vespasian. I-a prezis acestuia că va deveni împărat și că va distruge Templul. Profeția sa nefericită s-a împlinit. Vespasian i-a satisfăcut, drept mulțumire, dorința de a înființa o școală la lavne (labne). Deși este, se pare, o

legendă, momentul a fost, în cel mai înalt grad, important pentru iudaism, Școala de la lavne păstrând tradiția religioasă care își pierduse centrul din Ierusalim. Ben Zakai a devenit un simbol al rezistenței morale și spirituale: „Dumnezeu a spus: «Eu vreau pietate, nu vreau jertfe»“, cita el din Osea (6,6). Împreună cu Zakai s-a stabilit și Sanhedrinul, singura

instituție juridico-religioasă după distrugerea Templului.

Importanța lui Iohanen Ben Zakai constă în poziția sa morală, în preceptele emise, care au îmbogățit literatura talmudică, dar și în inițierea sa în mistică, fiind un precursor al esoterismului iudaic, în cabalistică. Se pare că Ben Zakai a murit la câțiva ani după distrugerea Templului, prin dispariția sa „stingându-se lumina înțelepciunii“ (Mișna, parte a Talmudului ierusalimitean). Indiferent de interpretări, un fapt este sigur: iudaismul a supraviețuit distrugerii Templului prin strădania unor oameni ca Iohanen Ben Zakai.

B. MEHR

Mulți vorbesc despre esenieni, puțini știu cine au fost ei. Manuscrisele de la Marea Moartă nu amintesc explicit despre această sectă. Faptul că ei ar fi autorii acestor manuscrise este o deducție. Retrași în pustiu, dar revenind uneori în mijlocul oamenilor, ei duceau o viață semimonastică. Au dăinuit ca sectă circa 300 de ani (sec. II î.e.n. - sec. I e.n.), pe teritoriul vechiului Israel, în special pe malul Mării Moarte.

Cuvântul „esenieni“ nu are un corespondent direct în ebraică, interpretarea fiind de „sfânti“, „vindecători“. Despre ei au scris Josephus Flavius, Philon, Pliniu, Eusebiu, ultimul fiind autor creștin. Se pare că primii esenieni au fost evreii care au fugit din calea represaliilor grecești, în timpul răscoalei Macabeilor. În sec. I e.n., numărul sectanților abia ajungea la 4.000 de membri, dar erau bine organizați, exista o ierarhizare bine determinată, iar legăturile cu lumea exterioară, inclusiv cu primii creștini, nu sunt cunoscute. Numai bărbății adulți

contau ca membri ai sectei, ocupațiile principale fiind agricultura și negoțul. Sistemul de repartizare a bunurilor era egalitarist, nu existau sclavi, iar căsătoria nu era un act admis oficial, pe motiv că femeile pot fi infidele. Esenienii erau îmbrăcați în haine albe. Mesele se luau în comun, nu existau petreceri, sărbători zgomotoase. Jertfirea animalelor nu era recunoscută; în schimb, se trimiteau daruri la Templul din Ierusalim. Șabatul era respectat cu cea mai mare strictețe. Spre deosebire de farisei, esenienii credeau în destin. Cea mai gravă crimă era hulirea numelui lui Moise, ceea ce se pedepsea cu moartea.

Esenienii au avut, pe lângă Tora, scrieri proprii (unele, se pare, preluate de creștini), au participat la războiul cu romanii (70-71 e.n.), după care secta a dispărut cu desăvârșire. Numai manuscrisele de la Qumran amintesc de ei. (B.M.M.)

Despre esenieni

Nathan (Nata) Ben Moșe, cunoscut sub numele de Nathan N. Hannover, a fost rabin al comunităților evreiești din Focșani și Iași, în anii 1656-1670. Născut în 1620, în Volhinia (Rusia), în târgul Ostrog, a locuit un timp la Zaslav și Cracovia, ținând predici care l-au făcut cunoscut. În 1652, a publicat la Amsterdam o carte cu aceste predici, sub titlul „Taane Suka“ („Învățători de Sucot“). A cunoscut pogromurile lui Hmielnički, s-a refugiat în Germania (de unde și numele de Hannover), apoi în Italia, la Veneția, Livorno. La Veneția a scris cronică „Jeven Mezula“, despre pogromurile din Ucraina și Polonia, document apreciat ulterior de istoricul

Rabinul NATHAN N. HANNOVER

H. Graetz. Fragmente din cronică Rabinului Hannover se citesc în perioada 17 Tamuz - 9 Av (august-septembrie). Învățătorul Rabin s-a ocupat și de studiul Cabalei, având la Veneția și Livorno interlocutori de seamă: Haim din Alep, Nathan Schapira, Moșe Zacuta, Benjamin Halevy ș.a. Nu se știe cum a ajuns în Moldova, întâi la Focșani, în 1653, apoi la Iași, în 1660. Probabil, marile tulburări și vărsări de sânge provocate de Hmielnički, în 1648-1652, au avut un rol. Apoi, după 1670, a trecut în Ungaria, iar în 1683 a murit într-un accident ori atacat de tâlhari. În 1677, scrierile sale sunt traduse din ebraică în idiș. În germană, cronică lui Hannover a fost tradusă de rabinul și istoricul Moritz Mayer Kayserling (n. 1829, la Hanovra - m. 1905, la Budapesta).

Nathan Hannover a mai lăsat moștenire un compendiu cabalistic, „Shaare Zion“, publicat la Praga în 1662, reluat în studiile unor cabaliști berlinezi, glosare, comentarii ș.a. În 1893, a apărut o monografie despre el, în Germania. Nu cunoaștem activitatea, eventualele scrieri elaborate în „episodul său moldovenesc“, care a cuprins 14 ani. Cercetătorii pot da, probabil, un răspuns. (B.M.M.)

DIVREI TORA

REFLECȚII BIBLICE de ing. BARUCH TERCATIN

• Sâmbătă, 11 noiembrie 2006 (20 Heșvan 5767), citim Pericopa **VAIERA**. În pericopă ni se relatează despre porunca primită de Avraham de la Divinitate de a-și sacrifica fiul, pe Ițhac. Aceasta este suprema încercare-test a credinței lui Avraham în Dumnezeu Unic. Avraham a așteptat o viață întreagă să aibă un fiu de la soția sa, Sara și, la o vârstă atât de înaintată, dorința i se îndeplinește. Tatăl își conduce chiar el fiul spre locul jertfei. Sunt comentatori care susțin că Avraham n-ar fi știu despre care fiu e vorba: de Ițhac sau de Ismail, născut de Hagar, de aceea Divinitatea i-a specificat numele. Înțelepții se opresc la acest punct și la cuvintele sale: „De unde voi ști?“ (*Geneza* 15, 8). Totuși, *Akeda* (sacrificarea lui Ițhac) rămâne exemplul cel mai relevant de respectare de către poporul evreu a poruncilor primite de la Dumnezeu Unic.

• Sâmbătă, 18 noiembrie 2006 (27 Heșvan 5767), este *Șabat Mevarhim*. Citim Pericopa **HAIEI SARA** (viața Sarei). De fapt, nu este vorba de viața, ci de moartea ei. Când Ițhac a fost dus la sacrificiu și cineva i-a adus vestea, ea a murit pe loc. Doliul lui Avraham la moartea soției sale i-a preocupat pe mulți comentatori. Chiar modul în care a condus discuția cu Efron, proprietarul criptei - *Maarat Hamahpela* -, ne relevă statura morală și atașamentul față de soția sa, Sara. „*Mața ișa mața tov*“ - „Cel ce găsește o femeie bună află un lucru de preț și dobândește dar de la Dumnezeu“ (*Proverbe* 18, 22). Iudaismul acordă o mare importanță vieții de familie, dragostei între soț și soție. Avraham și Sara trăiesc o viață plină de zbulc, puternic, capabilă să facă față tuturor încercărilor. Ea convinge femeile să treacă la credința monoteistă, iar Avraham - bărbății. Insuși faptul că, ajunsă în Gherara, Sara acceptă să se creadă că este sora lui Avraham, pentru a-i salva viața, dovedește caracterul ei puternic. Avraham ascultă într-atât cele spuse de Sara, încât și atunci când îi cere ca Hagar, cu fiul ei, Ismail, să fie alungați din casă, el acceptă. Avraham suferă mult la moartea Sarei. În această privință, există aforismul talmudic: „O femeie moare soțului ei“. La moartea soției, cea mai mare durere este a soțului.

- Pericopa **VAIERA** (11 noiembrie 2006 - 20 Heșvan 5767)
- Pericopa **HAIEI SARA** (18 noiembrie 2006 - 27 Heșvan 5767)
- Pericopa **TOLDOT** (25 noiembrie 2006 - 4 Kislev 5767)

de dificultăți: sunt nevoiți să se mute mereu în alt loc, să-și părăsească familiile, țara de baștină și, după porunca Celui-De-Sus, să ajungă în locuri pline de pericole, dar, împreună fiind, înfruntă și depășesc situațiile grele. Sara este o femeie cu un caracter puternic, capabilă să facă față tuturor încercărilor. Ea convinge femeile să treacă la credința monoteistă, iar Avraham - bărbății. Insuși faptul că, ajunsă în Gherara, Sara acceptă să se creadă că este sora lui Avraham, pentru a-i salva viața, dovedește caracterul ei puternic. Avraham ascultă într-atât cele spuse de Sara, încât și atunci când îi cere ca Hagar, cu fiul ei, Ismail, să fie alungați din casă, el acceptă. Avraham suferă mult la moartea Sarei. În această privință, există aforismul talmudic: „O femeie moare soțului ei“. La moartea soției, cea mai mare durere este a soțului.

✱

• Sâmbătă, 25 noiembrie 2006 (4 Kislev 5767), citim Pericopa **TOLDOT**. Rivka (Rebeca), soția lui Ițhac, ia locul Sarei în casa patriarhilor. Ea naște gemeni, pe Esav și Iacov. Esav - omul câmpiei, vânătorul; Iacov - omul casei, studiosul, continuator al tradițiilor moștenite de la părinți. Ițhac, îmbătrânind, vrea să-și binecuvânteze primul născut, pe Esav. El nu știa că, de fapt, Esav, pentru un bolid cu linte, a renunțat la dreptul primului născut în favoarea lui Iacov. Rivka, aflând de intenția lui Ițhac, îl ajută pe Iacov să primească, prin viclenie, binecuvântarea în locul lui Esav. Ne putem întreba: de ce Rivka nu i-a argumentat lui Ițhac că binecuvântarea o merita Iacov și nu Esav? Oare de ce Iacov nu s-a împotrivit să primească binecuvântarea prin viclenie? Nețivul din Volojin susține că Rivka era o femeie tăcută și timidă, care nu îndrăznește să polemizeze nici măcar cu soțul ei. Ea era reversul Sarei. Iacov a împlinit dorința Rivkăi, din respect față de părinți. Iacov nu a mințit când a fost întrebat de Ițhac cine este. A spus: „Eu sunt cine sunt, iar Esav e primul născut“.